

Մ. ՄԻՆԱՍՅԱՆ

(Հոգևոր ձեմարանի Ռեկտոր)

Ս. ԷԶՄԻԱՄՅԱՆԻ ՀՈԳԵՎՈՐ ՁԵՄԱՐԱՆԻ ՀՆԳԱՄՅԱ ՆՎԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

Ուրք էջմիածնի Հոգևոր ձեմարանը բացվեց Ամենայն Հայոց Հայրապետ Ս. Տ. Գեորգ Զ-ի ջանքերով, 1945 թվի վերջերին, Հայրենական Մեծ Պատերազմից անմիջապես հետո: Նույն ժամանակահատվածից անմիջապես հետո: Նույն ժամանակահատվածից անմիջապես հետո, կազմվելու էր ձեմարանի լսարանական-բարձրագույն դասընթացի կորիզը՝ Ա. Լսարանը:

Հոգևոր ձեմարանում ուսման բարձրագույն դասընթաց ունենալն, անկասկած, կապված էր մի շարք դժվարությունների հետ: Բոլորովին այլ են ու բարձր բարձրագույն ուսումնական հաստատության ուսանողական պահանջները ինչպես վրթական, նույնպես և նյութական տեսակետից: Անհրաժեշտ էր միջոցներ ձեռք առնել՝ բարելավելու հաստատությունն և ուսանողության կարիքներն ու պահանջները:

Ենթդիվ Վեհապետ Հայրապետի անմիջական օժանդակության, ինչպես նաև դասախոսական կազմի անխոնջ ջանքերի, Հոգևոր ձեմարանը բարեհաջող կերպով ընդունեց իր ուսումնական հիմք տարիները: Զիշտ է, տնտեսական որոշ պատճառներով, վերջին երկու ուսումնական տարիներում Հոգևոր ձեմարանը նոր ընդունելություն չհայտարարեց, ասկայն նախորդ տարիներում պատրաստվող ուսանողներն արդեն փոխադրվեցին լսարանական բաժին, ըստ սրտով, մեծը ունեցանք Ա. և Բ. Լսարաններ, իսկ այս առաջինը ուսումնական տարվա իր ունենալու ենք նաև Գ. լսարանը:

Ձեմարանի լսարանական բաժնի ծրագրում նախատեսվում էին մի շարք նոր և մասնագիտական առարկաներ՝ հայոց հին մատենագրություն, անկեղծական մատենա-

գրություն, պատմագրություն (հնագրություն), տոմարագիտություն, աստվածաբանություն, կրոնների պատմություն, ներածություն Ս. Գրոց, մեկնություն Հին և Նոր Կտակարանների, Հիսուսի վրանք, փիլիսոփայություն, հոգեբանություն, տրամաբանություն, հայոց լեզվի պատմություն, լեզվի տեսություն, գրականություն, տեսություն, հայոց գրականություն, պատմություն, ուսուցողական պատմություն:

Մայր Աթոռի միաբանությունը, ընդհանրապես, Հոգևոր ձեմարանի նկատմամբ բացառիկ հոգածու վերաբերմունք է ցուցաբերում: Միաբաններից ոմանք դասախոսում են ձեմարանում: Այսպես, Գերաշնորհ Ռուբեն արքեպիսկոպոս Դրամբարանը մինչև արտասահման մեկնելը դասախոսել է ձեմարանում: Հանգուցյալ Ներսես Եպիսկոպոս Աբրահամյանն ու համագույն Նույնպես վարդապետ Հարությունյանը նույնպես դասախոսել են ձեմարանում: Հայ անկեղծական երաժշտության լավագույն կատարող՝ Տ. Նիկողայոս ավագ քահանա Բավեյանը միշտ տրամադրել է իր ուժերը, ինչպես անկեղծական երգեցողության ուսուցման, նույնպես և առանձին երգչակցություն: Տ. Կարապետ վարդապետ Ասլամազյանը դասախոսել է կրոնագիտական առարկաներ և մասնագիտական: Վարդապետական հարցերում, որպես Տնտեսական խորհրդի նախագահ, հաստատել ու անխոնջ կերպով աջակցել ու օժանդակել են Տ. Սահակ Մ. վարդապետ Տեր-Հովհաննիսյանը, Տ. Կոստանդին վարդապետ Թադևոսյանն ու Տ. Խորեն ավագ քահանա Շուշանյանը:

Անհրաժեշտ էր մասնագետ դասախոսներ հրավիրել, և, ընդհանրապես, կարող ուժեր համախմբել Հոգևոր ձեմարանի շուրջը ունեցողս: Ձեմարանի մայրաքաղաքից որոշ

տարածությունը հետո լինելու հանգամանքը դժվարացնում էր այդ հարցը: Այսու հանդերձ, Ճեմարանի վարչությանը հաջողվել է աշխիռնակնող մասնագետներ, և ըստ ամենայնի, կարող և լավագույն դասախոսներ հրավիրել: Այսպես, հնգամյա ժամանակաշրջանում Ճեմարանում դասախոսել են՝ աստղագետ-տոմարագետ պրոֆ. Լեոն Սիմյոնովը, դոցենտ Առաքել Առաքելյանը, պատմական գիտությունների թեկնածու՝ Ասլան Շահնազարյանը, պատմական գիտությունների դոկտոր՝ պրոֆ. Աշոտ Աբրահամյանը, բանասիրական գիտությունների թեկնածու՝ Արմենակ Պողոս-

Ամաստոնու հուշարձանը, որը կանգնած է նույն անկեղեցու բակում: Ուսանողները դնացել են Գառնի և Գեղարդ, Կարմիր բլուր և հնագիտական այլ վայրեր: Նրանք այցելել են Հայ գրողների պանթեոնը: Նրանք բանիցս եղել են և մանրագծման դիտել Երևանի Պետական թանգարանները (պատմական, գրական, կերպարվեստի և այլն), ինչպես նաև Երևանի Քաղաքային թանգարանը և մի շարք այլ տեսարժան վայրերում և ուսումնասիրություններ կատարել: Ճեմարանի երաժշտության դասախոսի ղեկավարությամբ և դաստիարակման ընկերակցությամբ, մեր ուսանողները մի քանի ամսամ դնացել են

Հոգևոր Ճեմարանի վերաբնույ տիար Մինաս Մինասյան

յանը, արվեստի վաստակավոր գործիչ, կոմպոզիտոր՝ Դանիել Ղաղարյանը, բազմամյա դասախոս Գեորգ Մինասյանը, երկարամյա դասախոս՝ Անուշավան Միքայելյանը և ուրիշները:

2. Ճեմարանը կազմակերպել է մի շարք էքսկուրսիաներ դեպի Հայաստանի պատմական ու տեսարժան վայրեր: Ամեն տարի, Սրբոց թարգմանչաց՝ Սահակ Պարթևի և Մեսրոպ Մաշտոցի տոնին, Ճեմարանի բոլոր ուսանողները, վերադառնալիս ու դասախոսների ուղեկցությամբ այցելել են Օշական ու հրախտագիտությամբ ծնրադրել հայ գրերի գյուտարար մեծ հայու խնկելի շիրիմի առաջ և պարծանքով դիտել են հայ իշխան վահան

Երևանի Սպենդիարյանի անվան պետական օպերան և լսել հայկական օպերաներ (Անուշ, Ալմաստ և այլն), ինչպես նաև եղել են Երևանի Ստանդարտի անվան պետական թատրոնում և դիտել մի քանի պիեսներ: Էքսկուրսիաներում նրանք դիտել են բազմաթիվ կիրճ-նեկարներ և մի շարք թատերախաղեր:

Հոգևոր Ճեմարանն ամեն տարի ունեցել է բազմաթիվ հանդեսներ ու գրական երեկույթներ՝ նվիրված աղագային-անկեղեցական և պետական տոներին, որոնց ակտիվ մասնակցել են Ճեմարանի շնորհալի ուսանողներն իրենց ինքնուրույն արձակ կամ չափածո ստեղծագործություններով, ինչպես նաև արտասանություններով, երգերով ու նվա-

գում (մենեթ, խմբեթ և նվագախումբ): Մի շարք ուսանողներ երեկույթներում հանդես են եկել ինքնուրույն պատմական կամ բանասիրական ուսումնասիրություններով, արժանապատիվ ունեցողներին և, մասնավորապես, Վեհապետ Հայրապետի գոհունակությամբ ու զնահատակմամբ:

Հոգևոր ճեմարանում հանդեսներ են կազմակերպվել Վարդանանց, Թարգմանչաց, Լուսավորչի, Էջմիածնի և այլ պատմական տոների առթիվ:

Ճեմարանն ունեցել է նաև գրական-գեղարվեստական երեկույթներ՝ նվիրված հայ երաժշտության անդուգական մշակ, անուհի Կոմիտասի ստեղծագործություններին, հայ խոշորագույն գրողներ՝ Խաչատուր Աբովյանին, Հովհաննես Թումանյանին, ինչպես նաև ակադեմիկոս ռուս գրողներ Մաքսիմ Գորկուն և Ա. Պուշկինին և ուրիշներին:

Հոգևոր ճեմարանի ուսանողությունը արժանապատիվ ձևով նշեց հայ ժողովրդի լավագույն բարեկամ Մեծ Ստալինի ծննդյան 70-ամյակը:

Ահա իմ սեղանի վրա է ճեմարանի ուսանողության կողմից կազմված ու խմբագրված համեստ ու գողտրիկ Գրական ալմանախը, նվիրված Կիրիլի առաջնորդ Ստալինի ծննդյան 70-ամյակին: Ալմանախի մեջ ղեկավարված են համաշխարհային գիտնականներից ու գրողներից արժեքավոր տողեր, հայ բանաստեղծներից արտադեղ քառյակներ, ինչպես նաև ճեմարանի ուսանողների սրբապետները: Ալմանախում հանդես է եկել Ի. Մարտիրոսյանը՝ «Փառք Մեծ Ստալինին» արձակ ձևով, Ք. Գեորգյանը՝ «Հայ ժողովրդի սրտի ձայնը» (Ստալինի կերպարը՝ սովետահայ բանահյուսության մեջ և գուսանական երգերում) բանասիրական ուսումնասիրությամբ, Փ. Ալեքսանյանը՝ իր ուղեշնչող բանաստեղծությամբ, Ա. Տերտերյանը, Տ. Մարտիրոսյանը և ուրիշներ իրենց հուզիչ ու զգայուն ոտանավորներով, և վերջապես դատախազ՝ Ա. Գ. Միսասյանը՝ «Մեծ Ստալինին» երգով, որ ձայնագրված է ռուսերի Հակոբ Խանջյանի կողմից:

Ճեմարանի ռահիճում կախված է Մեծ Ստալինի մեծագույն արձակարդ, որը շնորհալի ուսանող Վարդան Արզումանի վրձինի արգասիքն է, ինչպես նաև Կոմիտասի, Թումանյանի, Պուշկինի յուզաների և այլ նկարները, դարձյալ ճեմարանի սան Բ. Հակոբյանի և ուրիշների աշխատություններ:

Այս բոլորը մի առ մի թվում ենք մանկավարժի սրտագին գոհունակությամբ և գուրգուրան հրճվածքով, հիշելով, թե ի՛նչպես

մի քանի տարի առաջ, այդ նույն ուսանողները, որոնք եկել էին Սովետական Հայաստանի դանազան շրջաններից, արտասահմանից, Լեռնային Ղարաբաղից, Վրաստանից ու Սովետական Միության այլ վայրերից թերի-միջնակարգ կրթությամբ, այժմ ձեռք են բերում բարձրագույն կրթություն և դրա զուգընթաց գրում են, ստեղծագործում, ելույթներ են ունենում, նկարում ու նվագում:

Ուսանողներից ոմանք աշխատակցում են «Էջմիածին» ամսագրին (Ալեքսանյան ֆալակը, սարկավազներ Գեորգյան Քաջիկը, Մարտիրոսյան Իգնատիոսը, Մարտիրոսյան Ռուբիկը և ուրիշներ): Կան ուսանողներ որոնք հանդես են եկել իրենց բանասիրական շնորհալի շարադրություններով (սարկավազ Դադարյան Մովսես, Մուրադյան Գուրգեն և ուրիշներ): Վերջապես, գոհունակությամբ պետք է հիշել, թե ինչպիսի մեղեքան աշխատություններ, այս տարվա Ա. Լսարանի ուսանողները, դատախազի ղեկավարությամբ, կարճ ժամանակվա ընթացքում հնազորության դասընթացը ավարտելուց հետո, ուսումնասիրեցին և ցուցակագրեցին Մայր Աթոռի մի շարք ձեռագրերը, որոնց ցուցակը պարբերաբար մշտապես կլինի «Էջմիածին» ամսագրում:

Առանձին ուղարկությամբ հիշում ենք անցյալ տարիների այն օրերը, երբ աշխարհի բոլոր կողմերը ցրված, սոսկալիկ Թյուրքիայի արյունաբերու կատաղության սրից ու հրից ազատված Սփյուռքի ղոթախտ հայության հայրենադարձ երջանիկ գաղակներինց ոմանք ընդունվեցին Հոգևոր ճեմարան: Դրանցից են ներկայումս Ա. Լսարանի ուսանող Առնեմակ Տերտերյանը, որ Իրանում հաղիվ 4—5 տարի դպրոց է հաճախել, իսկ հետագա տարիները բանվորությամբ և հողագործությամբ է զբաղվել, այժմ գերազանց սովորող սաներից մեկն է: Ահա Ռուս-միլիտանից հայրենադարձ, ուսմանական դպրոցում կրթություն ստացած, այժմ Գ. կուրսի ուսանող Պեռն-Արամ Քեչյանը, որ երբ ճեմարանն ընդունվեց, հայերեն կարդալ գրել չգիտեր: Կարգավիճակ իր որդու նամակները, չարիքազանց հուզիչ տողերով է արտահայտում իր զգացմունքները նրա հայրը՝ տիար Առաքել Քեչյանը Բուխարեստից՝ ուրախացած իր որդու հաջողություններով: Ահա և մյուսները. Եփիստոսից ներգաղթած Տիգրան Գաբրյան (Տիգր), որը հայերեն շարահյուսություն կամ լրիվ նախադասություն կազմել չէր կարողանում, արաբական կրթություն ստացած արաբախոս Չամչիյան Հովհաննեսը (Հաննան), Ֆրանսիայից հայ-

րենսդրած, ֆրանսիական կրթություն ստացած, ֆրանսախոս Տեր-Խաչատրյան Հովհաննեսը (Ժանը), և վերջապես Սիրիայից Հայրենադարձ թյուրքախոս Բուրակյան Սարգիսը (Երբեմնի դարձին Սերգիսը): Նրանք բոլորը, շնորհիվ Ճեմարանի դասախոսական կազմի թափած ջանքերի և իրենց տքնաջան աշխատանքի, հասել են մեծ հաջողությունների: Նույնպես մեջ: Տարեվերջի քննության օրերին, Վեհափառ Հայրապետը և Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի որոշ անդամներ ներկա եղան քննություններին: Ուսանողներն իրենց հաջող պատասխաններով արժանացան Նորին Վեհափառության ուշադրությանը, ու դասհատությանը:

Հոգևոր Ճեմարանն ընթացիկ ուսումնական տարում Հայ Եկեղեցուն և Մայր Աթոռին տվեց իր երախտը — հինգ ուսանողներ՝ Գաբրիելյան Անդրանիկ, Գեորգյան Քաջիկ, Ղազարյան Մովսես, Մարտիրոսյան Իգնատիոս և Մարտիրոսյան Ռուբիկ սարկավագ ձեռնադրվեցին:

Գերագույն Հոգևոր Խորհուրդը, Ճեմարանի վերատեսչության միջոցով, ստացել է շորս ուսանողներից և սարկավագ ձեռնադրվելու դիմում:

Կարևոր է այստեղ հիշել, որ նորընծա սարկավագներից մեկը՝ Մովսես Ղազարյան, ամերիկահայ հայտնի բարերար տիար Հայկ Գալուքյանի որդեգրած երեք սաներից մեկն է: Բացի վերոհիշյալից, մյուս երկուսաներն ևս (Փարլակ Այնթաբյան և Արմենակ Գրիգորյան) թղթակցական սերտ կապ են հաստատել իրենց բարերարի հետ, և տիար Գալուքյանը, չնայած իր զբաղմունքով ծանրաբեռնված լինելուն, միշտ պատասխանում է իր սաների գրած նամակներին, քաջաբերական ու հայրական խորհուրդներ տալիս նրանց, — մի հանգամանք, որ առավել ևս ոգևորում է սաներին: Ինչքան ցանկալի կլինեք, որ Սիյուտքի մեծահոգի բարերարները հետևեին տիար Գալուքյանի օրինակին:

Տարեվերջի քննություններին ներկա լինելուց բացի, տարվա ընթացքում ևս, Վեհափառ Հայրապետը, չնայած իր բազմապիսի զբաղմունքներին և խիստ ծանրաբեռնված լինելուն, միշտ ժամանակ է գտել Հոգևոր Ճեմարան, այցելելու և լսելու մի շարք դասախոսների դասերը և արել արժեքավոր դիտողություններ: Վեհափառը ներկա է եղել նաև Հոգևոր Ճեմարանում կազմակերպ-

ված դրական-քննարկետառական երեկույթներին: Նա բազմաթիվ առիթներով օգտավետ զրույցներ է ունեցել վերատեսչի և դասախոսների հետ միջխոսակալան, հոգեբանական, երաժշտական, մանկավարժական և աստվածաբանական հարցերի շուրջը և որպես հին մանկավարժ, մեթոդական արժեքավոր ցուցմունքներ տվել:

Այս բոլորը ցույց են տալիս Հայոց Հայրապետի տածած անկեղծ սերն ու հայրական գուրգուրանքը դեպի Հոգևոր Ճեմարանն ու նրա ուսանողները:

Ժիշտ է, Վեհափառ Կաթողիկոսն ու Մայր Աթոռը, ինչպես նաև որոշ բարերարներ, ըստ հնարավորության ամեն ջանք թափել են Հոգևոր Ճեմարանի գոյության և բարգավաճման համար, սակայն պետք է խոստովանենք, որ Հոգևոր Ճեմարանի կարիքները խիստ մեծ են: Բացի ուսումնական, վարչական ու տնտեսական անհրաժեշտ և ընթացիկ ծախսերից, անհրաժեշտ է Հոգևոր Ճեմարանի դահլիճը, գրադարան-ընթերցարանը, դասարանները և ճաշարանը պատշաճ ձևով կահավորել:

Ինչպես ամեն տարի ասել ենք, նորից մենք պարտք ենք համարում կրկնել, որ Հոգևոր Ճեմարանի կարիքները լիովին բավարարելու համար հարկավոր է ստեղծել նյութական կայուն բազա: Սպասվում է, որ Սիյուտքի հայրենասեր հայերի միջև լինեն այնպիսի բարեսեր անձնավորություններ, որոնք անձամբ հանձն առնեն կամ նախաձեռնարկ լինեն մշտական մի ֆոնդ հիմնելու համար, այդպիսով թեթևացնելով Վեհափառ Հայրապետի և Մայր Աթոռի ուսերին ծանրացած այս հաճելի և գուրգուրալի, բայց բավական ծանր բեռը:

Վեհափառ Հայրապետը բացառիկ ուշադրություն և հոգատարություն է ցուցաբերում Հոգևոր Ճեմարանի ուսանողությանը և մեծ հույսեր է կապել նրանց հեռանկարների հետ: Հավատացած ենք, որ մեր ուսանողությունը կարդարացնի Վեհափառ Հայրապետի և Հավատացյալ հայ ժողովրդի հույսերը:

Նոր ուսումնական տարվա սեմին, Հոգևոր Ճեմարանի վարչությունն ու դասախոսական կազմը, ինչպես նաև երիտասարդ ու եռանդով լի ուսանողությունը նոր թափով կլծվեն աշխատանքի ու կրկնակի եռանդով կշարունակեն իրենց ջանքերը, վստահ լինելով, որ լիովին կարդարացնեն իրենց վրա դրված հույսերը: